

ВИВЧАЄМО ДОСВІД

УДК 378.048.2:355.237.1:351.746.1

О. М. КОСІНОВА

ЕСТЕТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Визначено, що впровадження естетичної спрямованості професійної підготовки курсантів-прикордонників залежить від естетичних можливостей організації навчально-виховного процесу командним та науково-педагогічним складом НАДНСУ, участі курсантів у практичній діяльності щодо естетизації навчального середовища. Представлено основні заходи реалізації зазначеного процесу. Розглянуто питання про ефективність впровадження ситуацій, які вимагають від курсантів максимального прояву своєї індивідуальності.

Ключові слова: навчальне середовище, естетична спрямованість, професійна підготовка, курсант-прикордонник.

О. Н. КОСІНОВА

ЭСТЕТИЧЕСКАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ КУРСАНТОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ

Определенно, что внедрение эстетической направленности профессиональной подготовки курсантов-пограничников зависит от эстетических возможностей организации учебно-воспитательного процесса командным и научно педагогическим составом НАГНСУ, участия курсантов в практической деятельности по эстетизации учебной среды; представлены основные мероприятия реализации отмеченного процесса.

Ключевые слова: учебная среда, эстетичная направленность, профессиональная подготовка, курсант-пограничник.

O. N. KOSYNOVA

AESTHETIC ORIENTATION OF PROFESSIONAL EDUCATION OF FRONTIER GUARD STUDENTS

In the article it has been determined that aesthetic direction implementation of cadets-borderguards professional training depends on aesthetic capabilities of organization of the educational process by command and scientific-pedagogical staff of the National Academy of the Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, cadets' participation in practice of learning environment anesthetization. Presented the main measures of realization of mentioned process. Examined the effectiveness of introduction of the situations, requiring the highest possible manifestation of individuality.

Keywords: learning environment, borderguards training, aesthetic direction, professional training, cadet-borderguard.

Реалізуючи педагогічні умови формування естетичної складової професійної підготовки курсантів, ми звертали увагу на те, що йдеться про майбутніх захисників кордону нашої держави. Цей образ відноситься до ідеального, а ідеал освіти вимагає змістовного наповнення. Ідеал сучасного офіцера має бути зрозумілий курсантам та науково-педагогічному складу Національної академії Державної прикордонної служби України (НАДПСУ), який здійснює навчально-виховний процес. При цьому небажаним є абстрактний образ майбутнього офіцера. Він повинен вбирати в себе якості, властиві усім офіцерам силових структур України

незалежно від вряду професійної діяльності і вже потім доповнюватися професійними знаннями, вміннями і мотивами діяльності.

Такий підхід дозволяє припустити: особа офіцера є такою, що визначається громадською свідомістю індивідуальну цілісність, котра містить інтелектуальну, морально-естетичну, емоційну, вольову розвиненість, яка досягається в результаті опанування загальнолюдської культури. Одночасно майбутній офіцер здобуває професію на основі науково-технічного знання, вдосконалює в собі культуру громадських стосунків, політичну, правову, економічну, художньо-естетичну культуру з метою формування свого внутрішнього світу, створення самого себе як духовно розвинутої особистості. Офіцер характеризується широким кругозором, найвищим професіоналізмом, глибокою духовністю, естетичним відношенням до дійсності і особливістю мислення як інструменту досягнення і освоєння цього складного світу.

Естетичну спрямованість професійної підготовки майбутніх фахівців силових структур України розглядали у своїх працях науковці М. І. Бабков [1], І. О. Грязнов [2], Л. М. Джигун [3], Н. Г. Карпунова [4], Н. Е. Могілевська [5], Ю. М. Семенов [6], Г. Д. Темко [7].

Метою статті є визначення заходів, спрямованих на впровадження естетичної спрямованості професійної підготовки курсантів-прикордонників під час навчання ВНЗ.

Можливості навчального-виховного процесу під час формування у курсантів НАДПСУ естетичної складової професійної підготовки необхідно розглядати з двох основних позицій:

– естетичних можливостей організації навчально-виховного процесу командним та науково-педагогічним складом НАДПСУ;

– участі курсантів у практичній діяльності щодо естетизації навчального середовища.

Естетичний вплив командного та науково-педагогічного складу НАДПСУ є необхідною умовою формування у майбутніх офіцерів відчуття прекрасного, радощі пізнання суспільних явищ. Науково-педагогічний склад НАДПСУ прагне з перших же занять використовувати всі можливості своїх дисциплін для розвитку у курсантів естетичних поглядів і смаку, розкриває перед ними естетичні особливості навчальних дисциплін.

Практично естетичний елемент є в кожному навчальному предметі. Такі естетичні категорії, як симетрія, пропорційність, колір, міра, звук, гармонія, мають відношення не тільки до живопису, поезії, музики. Ними оперують при вивченні навчальних дисциплін «Тактика прикордонної служби», «Тактика загальновійськових частин та підрозділів», «Опір матеріалів», «Деталі машин», «Вища математика», «Фізика» й ін.

Під час вивчення естетичної спрямованості професійної підготовки курсантів необхідно мати на увазі, що організація навчально-виховного процесу на заняттях з різних предметів, на стажуванні включає певні естетичні вимоги: чіткість плану, струнку побудову заняття, ритмічність колективної роботи, оптимальний режим служби і відпочинку, дисципліну, порядок, чистоту. Красиве написання букв, цифр або інших графічних образів, оформлення досліджень привчає курсантів до акуратності, точності, впливає на їх відношення до навчальної діяльності. У цьому велике значення має і те матеріальне середовище, в якому перебувають курсанти: оформлення приміщень навчального закладу, світлі, добре обладнані навчальні аудиторії і лабораторії, красиве оформлення наочності і матеріального забезпечення, якими користуються курсанти.

Успішна діяльність курсантів в аудиторії, лабораторії, установі, на стажуванні обов'язковим елементом включає формування краси відносин між науково-педагогічним складом та майбутніми офіцерами, між самими курсантами.

В процесі навчання створюються ситуації, які вимагають від курсантів максимального прояву своєї індивідуальності, певного відношення до здійснення вчинків. Поза красивими вчинками на користь колективу, суспільства немає естетики відносин. У зв'язку з цим важливою є роль прикладу естетики відносин науково-педагогічного складу як центральної фігури процесу навчання, естетичної виразності кращих курсантів, для яких характерні такі риси, як працьовитість, дисциплінованість, акуратність, ввічливість, вміння прийти на допомогу товаришу, правильне реагування на критику й ін. Любов курсанта до науки, рівень загальної культури, відношення до свого предмету, колективу, зовнішній вигляд, виразна мова, риси звички містять багатющий матеріал для набуття майбутніми офіцерами знань, умінь і навичок естетики відносин і поведінки. Шанобливе ставлення науково-педагогічного складу до курсантів, урахування конкретного складу навчальних груп дозволяють створити позитивний

емоційний настрій в навчанні, підвищують активність курсантів не тільки в навчальному, але й у суспільному житті.

Значущість самостійної роботи під час вивчення естетичної спрямованості професійної підготовки курсантів зростає, якщо характер такої діяльності максимально наближений до особистих схильностей, інтересів і життєвого досвіду курсантів. Наприклад, прагнення майбутніх офіцерів самостійно вирішити ту або іншу математичну задачу, виготовити складний наочний ілюстрій, підібрати роздатковий матеріал до тем занять. Це і написання рефератів, виконання курсових та дипломних робіт, теми яких іноді не тільки науково-педагогічний склад, а й курсанти, які до такої роботи психологічно і практично підготовлені.

Впровадженню естетичної спрямованості професійної підготовки курсантів, розвитку відчуття краси навколишньої дійсності значною мірою сприяє стажування курсантів. Важливе значення мають вимоги науково-педагогічного складу, керівників стажування до організації службової діяльності, зовнішнього вигляду курсантів, якості результатів власної практичної діяльності.

Під час експериментального навчання в процесі стажування керівником стажування курсантам виставляються дві оцінки:

- за виконання поставлених завдань (час, точність);
- за красу, культуру виконання завдання.

На другу оцінку впливають також культура поведінки курсантів в колективі, раціональне планування власної діяльності, вільне володіння навчальним матеріалом, уміння використовувати теоретичні знання, прояв ініціативи і творчості. Порівняльна характеристика успіхів курсантів в процесі стажування сприяє формуванню у них еталонів красивої дії, естетичного смаку. При цьому зникають багато причин майбутніх невдач. Формуючи у курсантів критерії естетичної оцінки, керівники стажування розвивають у них критичне відношення до процесу і результату діяльності з естетичної точки зору, сприяють активній участі курсантів в створенні естетики і етики взаємин в службовому колективі.

З метою розвитку у курсантів відчуття прекрасного в процесі стажування керівники іноді пропонують їм індивідуальні письмові завдання. Зокрема такі теми рефератів, як «Військовий етикет офіцера-прикордонника», «Естетичні цінності в Державній прикордонній службі України», «Культура праці і краса професії офіцера-прикордонника», «Особливості культури поведінки в професійній діяльності офіцера-прикордонника», «Етичні аспекти глобальних проблем сучасності», «Етика міжнародних стосунків», «Історичні традиції української естетики», «Основні мистецькі напрями нового часу», «Мистецтво як засіб спілкування» та ін.

Важливе значення у впровадженні естетичної спрямованості професійної підготовки курсантів-прикордонників має естетичне виховання. Відомо, що люди в житті дуже великого значення надають прекрасному. Людина хоче бути красивою і прагне зробити красивими одяг, житло, предмети побуту, знаряддя праці, архітектуру будівель, все навколишнє оточення. Вона вносить красу і до праці, і у відпочинок.

Естетичне виховання є одним з елементів комплексу виховного впливу, на розвиток особистості у процесі навчання у вищій школі. За його допомогою, застосовуючи різноманітні форми і методи, у майбутнього офіцера формується стійка система внутрішніх естетичних мотивів, пов'язаних із творчістю, інтерес до мистецтва, розвинута потреба в естетичному характері діяльності, широкий художній кругозір, естетичний світогляд, що є запорукою розвиненої освіченості та естетичної вихованості майбутнього офіцера, створення ним власного естетичного образу як людини прекрасної.

Специфіка естетичного виховання у ВНЗ безпосередньо пов'язана також з тим естетичним впливом педагога на курсанта, його свідомість, поведінку, емоційно-почуттєву сферу, який він здійснює під час навчально-виховної діяльності. Крім того, науково-педагогічний склад повинен становити для курсантів образ естетично досконалої людини і бути прикладом для наслідування та джерелом естетичного досвіду.

Основними завданнями естетичного виховання курсантів у ВНЗ є:

- сформувати у курсантів розуміння прекрасного в природі і суспільстві, людських відносинах, праці і військовій діяльності;

ВИВЧАСМО ДОСВІД

- навчити критично, сприймати й оцінювати твори мистецтва, иравильно відчувати і розуміти добро і зло, трагічне і комічне як в житті, так і в мистецтві;
- розвинути художні здібності, відчуття прекрасного, ирагнення і уміння творити ирекрасне, вносити його в своє особисте життя, життя колективу, суспільства, в службу, і побут;
- виховати відчуття огиди до всього потворного, вульгарного, навчити вести непримиренпу боротьбу проти иеиристойних явищ, цинізму;
- удосконалити художню грамотність, ознайомити з національною і світовою культурною спадщиною, з сучасним мистецтвом;
- сформувати потреби художнього саморозвитку, навички і вміння естетично-художньої творчості;
- забезпечити готовність майбутніх офіцерів ироводити естетичне виховання нідлеглих та ін.

Специфіка естетичного впливу на курсантів визначається з тієї точки зору, що на кожному курсі навчання у структурі пізнання і поведінки діють свої естетичні критерії. Вони формуються під час практичного засвоєння світу і взаємопов'язані зі всіма компонентами естетичної культури особистості. Якщо у ироцесі виховання й навчання не сформовані потреба і навички мислити категоріями естетики, то у курсанта не формується струнка система естетичних критеріїв. Врешті-решт це призведе до того, що такі офіцери можуть у подальшому однобічно, споживацькі будувати своє естетичне ставлення до мистецтва, а все розмаїття культури буде сприйматися ними з точки зору вузько зрозумілих норм.

Важлива особливість естетичного виховання полягає в тому, що воно може здійснюватись як через вплив на особистість естетичних властивостей иредметів і явищ навколишнього середовища, так і за допомогою літератури та мистецтва. Основними засобами естетичного виховання курсантів є: служба, процес пізнання, праця, побут, спілкування, творчість, література і мистецтво.

Естетичні почуття курсантів викликають такі елементи службової діяльності, як гармонія, симетрія, пропорція, ритм, темп. Навчання та службова діяльність активно впливають на естетичний розвиток курсантів наступними шляхами: власно ироцесом діяльності; змістом навчально-виховної роботи; стосунками з іншими курсантами під час виконання оперативно-службових завдань на кордоні в процесі стажування; результатами навчальної діяльності.

Навчально-пізнавальний процес має істотні можливості для естетичного виховання курсантів. Проникаючи думкою у сутність предметів, процесів і явищ, які пізнаються, курсант одночасно сприймає відповідні естетичні якості. На заняттях і в доповідях досвідчені офіцери, використовуючи художні засоби, яскраво, образно і дохідливо розкривають красу творчості під час виконання службових обов'язків.

Прекрасне у житті та службі – і засіб, і результат естетичного виховання. Практика доводить, що вирішальним фактором естетичного розвитку курсантів є не засоби самі по собі, а творче ставлення курсантів до них. Активне ставлення формується внаслідок ефективної педагогічної діяльності. Педагогічна діяльність з естетичного виховання курсантів ВНЗ включає: навчально-виховний процес і організацію служби військ; позанавчальпу діяльність і організацію дозвілля; самодіяльну естетико-художню творчість. Кожен з означених елементів педагогічної діяльності передбачає використання відповідних методів, ирийомів і форм роботи.

В рамках кожного елементу педагогічної діяльності з естетичного виховання курсантів використовуються специфічні форми роботи. Навчально-виховний процес ВНЗ активно стимулює естетичний розвиток особистості. Кожен навчальний предмет має значні можливості для естетичного виховання курсантів. Усі форми навчальної діяльності: лекції, семінари, ирактичні заняття, тренування, польові заняття характеризуються певним рівнем естетичного навантаження. Зокрема, тактичні заняття не лише дають знання, формують тактичне мислення і розвивають навички управління підрозділами.

Курсанти иривчаються бачити красу навальних, узгоджених і рішучих дій, збагнути естетичні начала у доцільній колективній діяльності. Заняття з стройової підготовки виховують у курсантів акуратність і зібраність, иривчають їх до чітких, узгоджених і красивих дій. На заняттях з суспільних наук викладач має можливість показати красу піднесеного та героїчного і довести нікчемність иеиристойного, брндкого.

ВИВЧАСМО ДОСВІД

При проведенні позанавчальної роботи з курсантами важливе місце посідають різноманітні форми сирийняття творів мистецтва. Проводяться лекторії з видів і жаирів мистецтва, літературні вечори і бесіди, зустрічі з вдатними діячами літератури і мистецтва, відвідування художніх виставок, музеїв, історичних пам'яток, театральних вистав, кінотеатрів, концертів тощо.

В умовах ВНЗ активно використовуються форми художньої самодіяльності; в гуртках гри на музичних інструментах, у хоровому співі, на курсах сучасного бального танцю, у відео-студіях тощо. Означена робота сирийє опалуванню кожним курсантом навичками і вміннями творити ирекрасне у житті і мистецтві. Логіка виховного ироцесу вимагає його повної доцільності і запобігання будь-яких шаблонів.

Важливе значення у впровадженні естетичної спрямованості професійної підготовки курсантів-ирикордонників має творчий конкурс «Смарагдова ліра», який ироводиться щороку до Дня прикордонника в Адміністрації ОПСУ. До здобуття премії запрошуються майстри різних жаирів мистецтва, журналістики та культурно-шефської роботи. Відповідно до «Положення про премію Держирикордонслужби «Смарагдова ліра» за кращі твори літератури і мистецтва иро прикордонників» иремія ирисуджується авторам за створення значних художніх творів у різних жанрах літератури і мистецтва, опублікованих у засобах масової інформації або виданих окремо, у тому числі на магнітних носіях, переданих по радіо і телебаченню, що талановито висвітлюють життя, духовний світ і високу мораль ирикордонників.

Вручається иремія лауреатам щорічно, напередодні Дня прикордонника, за наступними номінаціями:

- «Художня література» – проза, поезія, драматургія, літературна критика, нарис, публіцистика і історичні дослідження;
- «Музика» – професійна пісня, авторська пісня – відзначаються автор тексту, музики і виконавець;
- «Образотворче мистецтво» – живопис, скульптура, графіка, оздоблювальні та мопументальні роботи;
- «Журналістика» – за цикли передач та матеріалів на ирикордонну тематику, які користуються великою популярністю (дві иремії):
 - на радіо і телебаченні;
 - у друкованих та електронних засобах масової інформації;
- «Культурно-шефська робота» (за спрняння у виданні книг, аудіо- та відеопрограм, увічнення пам'яті героїв-прикордонників, значний особистий внесок у військово-патріотичне та естетичне виховання ирикордонників);
- «Кіно» – режисерська та акторська робота в кіно;
- «Театр» – режисерська та акторська робота в театрі;
- «Хореографія» – хореографічно-постановочна робота, індивідуальна виконавська майстерність артиста балету.

Кращі роботи курсантів та офіцерів НАДПСУ щорічно відправляються на зазначений конкурс.

Лауреатам премії Держприкордонслужби «Смарагдова ліра» вручаються знаки і дипломи встановленого зразка.

Отже, в умовах НАДПСУ вировадження естетичної сириймованості професійної підготовки курсантів здійснюється формуванням особистості офіцера з гармонійно поєднаними ирофесійними, морально-естетичними, психологічними якостями та забезпечується цілесириймованою виховною роботою. Найважливішими із сформованих стрижньових естетичних якостей особистості курсанта є: пошана до історії, культури, гідності, етичних ідеалів кожного народу, інтересу до національної мови, звичаїв, традицій, наявність відчуттів взаємної толерантності і делікатності як стосовно «іншого» менталітету, духовним цінностям, так і до носіїв іншої культури, до думок, які не співпадають з власними.

Для науково-педагогічного складу ВНЗ у сучасних умовах важливо опалувати нові форми, засоби, прийоми виховання. Звідси надзвичайна актуальність творчості науково-педагогічного складу в створенні сучасних педагогічних технологій, які будуть продуктивними

в справі підготовки естетично розвиненої особистості офіцера-прикордонника, що необхідно розглядати наирямком подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабков М. І. Формування естетичної культури у студентів юридичних вищих навчальних закладів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / М. І. Бабков. – Луганськ, 2010. – 20 с.
2. Грязнов І. О. Естетичне виховання майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу / І. О. Грязнов // Збірник наукових праць № 51. Серія: Педагогічні та психологічні науки / редкол. Романишина Л. М. та ін. – Хмельницький: Внд-во НАДПСУ, 2009. – С. 17–20.
3. Джигун Л. М. Естетичне виховання курсантів Національної академії прикордонних військ України засобами зарубіжної літератури: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Л. М. Джигун. – Хмельницький, 2001. – 21 с.
4. Карпунова Н. Г. Морально-естетичне виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Н. Г. Карпунова. – Луганськ, 2004. – 20 с.
5. Могілевська Н. Е. Формування естетичного відношення до людини у курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Н. Е. Могілевська. – Луганськ, 2004. – 20 с.
6. Семенов Ю. М. Естетичне виховання курсантів вищих військових закладів освіти: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Семенов Юрій Миколайович. – К., 1998. – 183 с.
7. Темко Г. Д. Основи формування системи виховання воїна в Україні у період утвердження державності (світоглядно-філософський аналіз): монографія / Г. Д. Темко. – К.: Варта, 1997. – 288 с.

УДК 378.147 + 371.233

О. Н. ЮЗНК

ОСОБАИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЇ З МЕТОЮ ДУХОВНО-ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВАЕННЯ МОАОДІ

Розкривається проблема відродження духовних цінностей в процесі становлення особистості. Розглядаються питання підготовки і проведення навчальних і позанавчальних екскурсій та їх значення у духовно-професійному розвитку особистості.

Ключові слова: навчальна екскурсія, позанавчальна екскурсія, діти з обмеженими можливостями, інклюзивне навчання, духовність, професійне становлення.

О. Н. ЮЗЫК

ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ ЭКСКУРСИИ С ЦЕЛЬЮ ДУХОВНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАНОВАЕНИЯ МОАОДЕЖИ

Раскрывается проблема возрождения духовных ценностей в процессе становления личности. Рассматриваются вопросы подготовки и проведения учебных и внеучебных экскурсий и их роль в духовно-профессиональном развитии и становлении личности.

Ключевые слова: учебная экскурсия, внеучебная экскурсия, дети с ограниченными возможностями, инклюзивное обучение, духовность, профессиональное становление.

O. P. JUZYK

PECULIARITIES OF EXCURSION CONDUCT TO PROMOTE PROFESSIONAL ESTABLISHMENT OF THE YOUTH

The question of the revival of spiritual values in the process of personality formation is traced in the article. The issues of preparation and conduct of educational and extracurricular excursions and their role in spiritual and professional development of a personality have been revealed.

Keywords: educational excursion; extracurricular excursion, children with limited capacity; inclusive education; spirituality; professional establishment.